

Hogy élt és dolgozott Richard Wagner Pest-Budán?

Szeptember közepén leplezik le a Hungária Szálló falán azt az emléktáblát, mely a zeneköltő és felesége, Liszt Cosima, 1875. március 6-án ott történt megszállását örökíti meg.

Egy szikár német ur a Feldunason

Hetven esztendeje, 1863-ban még nyoma sem volt a mai Dunakorzó „uj” — ma hatvanesztendő — palotásorának. Még Feldunason volt a neve. Rómaiaskodó ujklasszikuskodó régi palotásorát még nem nevezték el *Mária Valéria* főhercegné nevére. A „bécsi gőzös” ott kötött ki a *Vigadó* előtt, az utasemberek a régi *Angol Királynő* vendéghotél elé szállottak meg. A mai szállodásor helyén még zökkenős, kátyus volt a part, partját még csak lesüllyesztett facölöpök tartották. Kikötőjében még igen magas, furcsa kéményű gőzösök állottak vasmaconán, jó szél mellett még vitorláikat is felvonták. A gőzösök előtt és mögött hosszú sorban lóvontatta vitorlás és „dallamzós” vagyis evezős dereglyék és bárkák is állottak. A *Feldunason* délvidéki görög, rác, örmény és csincsar-oláh kereskedőnép szavától volt tarka lármája. Szóval olyan volt, mint *Rudolph von Alt* finom kőrajzai és *Rohbock-Payne* kedves acéledzései mutatják.

A mai „*Hangli*” előtt, 1863. július 18-án este, mint az egykori pesti újdondászok ezt megírták, „egy középtermetű, szikár, a Nagy *Napoleonra* emlékeztető, erélyes arcvonású, szürkülő hajú”, német viseletű uriember szállott ki a „bécsi gőzös”-ből és az „*Angliai Királyasszony*” Vendéghotélban szállott meg. Az utasember *Richard Wagner* volt, pesti hangversenyére érkezett meg. Ebben az évben sokaktól megértetlenül, ócsároltan és igen szegényen élt a Bécs melletti *Penzing*-ben. Ugyanekkor azonban a régi Pesten már számos, rajongó, lelkes híve volt. Hívásukra jött Pestre, hogy itt hangversenyen mutatkozzon be.

A régi Pest-Buda zenei élete már a század eleje óta igen magas fokon állott. *Von Hofmannsberg* gróf, a szász nemes, már a 18. század végén előkelő szintű kamarazenét hallott a budai magyar nemesurak Száláiban. *Beehoven* már a század elején szerepelt a budai várbeli Theátrumban. 1837-ben nyílt meg a *Magyar Nemzeti Játékszin*, a régi, első Nemzeti Színház: 1846. februárjában *Hector Berlioz* maga vezényelte „*Marche de Rarotzky*”-ját, a hatalmas zenekari költeményt, melyet később a *Damnation de Faust*-ban

helyezett el. 1839-ben *Henry Vieuxtemps*, *Félicien David* és *Cammillo Sivori* ejtette lábba Pest zenei „műítészeit”.

Richard Wagner neve már 1842-ben ott volt a régi Pest mindinkább kilombosodó zenei köztudatában. A *Regelő* 1842. december 4-én *Omnibus* rovatában ír „egy új operaszerző, *Wagner Richard* első operájáról”: a *Rienzi*-ről. A *Honderü* is állandóan foglalkozott vele. A Szabadságharc után a nagy polihisztor, *Brassai Sámuel* támada, de 1858-tól kezdve a magyar zeneszerzők: *Mosonyi Mihály* és idősb *Abrányi Kornél*, a muzsikuskok: *Reményi Ede*, a hegedűs és *Bertha Sándor*, a műkedvelő zongorás, valamint *Rosty Pál*, fejemegyei birtokos, utazó, író, és zenekedvelő török a pesti Wagner-tisztelet utjait.

Mindezt *Haraszi Emil*, a magyar Wagner-tisztelet kitünő kutatója írta meg. Azt is megírta, hogy 1863-ban a válságba jutott Nemzeti Színház bajain kívántak segíteni *Wagner* pest-budai rajongói, amikor a maradi intendáns, *Radnóthy Sámuel* ellenkezését legyőzve, Pestre hívták meg a költőt, aki 1863. tavaszán értesítette hívét, *Erkel Ferencet*, hogy a nyár folyamán eleget tesz a hívásnak. A *Színházi Látszó*, a Nemzeti Színház félhivatalos lapja, „*mint a Jövő Zeneje lángeszű bajnokát*” köszöntötte *Wagner*-t, ki július 18-án végre kikötött a pesti Feldunasonon. A másnapot *Erkel Ferenc* társaságában töltötte, a 23-ra kitűzött hangverseny próbáit „maga kormányozta”.

Tüzérszerenád, kánikula, fagy- lalt, császártüdői Annabál

Szerdán, július 22-én *Coronini* gróf császári királyi altábornagy, Magyarország teljhatalmu *Militair-Gouverneur*-je látta vendégül a költőt, *Szlavoniczai* és *Lukai gróf Sándor* Mórinnak, a vakmerő urlovasnak, a néhai *Metternich* dr. kancellár vejének budavári palotájában, a mai miniszterelnökségi palotában. A pest-budai független újdondászok megírták, hogy a Költő a bástyafalakra rugó erkély hűseldéjén fagyallal hűsítette magát. Estefelé a téren a pest-budai Guárnizon császári királyi sorjalog, gránátos, tüzer-, vadász- és szekereszereideinek és zászlóaljainak két egyesített zenekara adott szerenádot.

A kies Császár *Feredő* platános udvarán aznap este tartották magyar mentécskés, csalomás, krinolinós Nagyanyáink hagyományos, kedves *Anna Báljukat*. A Költő végignézte a keringőt és a csárdást, melyhez *Rigó*, a primás húzta a talpalávalót.

Veszedelemes dunai csónakázás, szerencsés megmenekülés

Július 23-án, forró kánikulai este, még forróbb siker a *Nemzeti Színpadán*. Nyitány: *Fannhäuser*, részlet a *Walkürök*-ből, *Siegfried* „*Kovácsdalai*”, *Siegfried Szerelmi Dala*. Magyarország ekkor vívta élet-halálharcát Bécs politikájával, a „*Zukunftsmusik*”-ban sokan csak „német zenét” láttak. *Haraszi Emil* jól mondja, hogy a magyar zenei kritika és újságírás örök dicsősége, hogy a hatalmas siker után kijelentette: ezzel a hatalmas művészetel szemben nem ismer politikát, abban nem német művészetet, hanem örök emberi értéket lát. Így írta: a *Magyar Sajjt*, *Pesti Hírnök*, *Sürgöny*, a *Hon*, a *Színházi Látszó* és idősb *Abrányi* ur ellenzéki lapja, a *Zeneszeti Lapok*. Akkor, amikor a küzködő *Wagner*-t a fele Európában még a bárdolatlan guny, a közöny és a durva meg nem értés bunkója dorongolta.

A következő napok kéjkocsikázásokkal teltek el a vadromántos *Zugligetbe* és a csónakázások is napirenden voltak a még romantikusabb *Margitszigetre*. A költő egy langyos ju-

liusvégi pest-budai alkonyaton éppen a *Feldunason* felé, hazafelé tartott a *Pestbudai Csónakda* lelkes evezős uraival. A *Richmond*-ban épült kitünő palánkok, tőkegerendás angol csónak, a „*Rotterdam-Pesti Távevezés*” világhírű „*Elida*”-ja kormányzsinégét *Bethlen Pál* grófné, *Bethlen Mária* grófnő fogta, *Rosty Pál*, *Konkoly-Thege Pál*, *Zichy József* gróf és *Erkel Ferenc* eveztek. A hirtelen kiltörő orkán a mai *Andrássy-szobor* elé, a komáromi deszkások tutajesuszatatójához sodorta a csónakot, mely a hirhedt kánikulai pesti déli szél által feltorlasztott félbes hullámokban már megdőlt, *Wagner* a tutajokhoz való csapódás pillanatában elkapta az egyik tutaj cővejkjét: „*Elvesztünk!*” — kiáltotta *Rosty*, de a következő pillanatban már kiszállhattak a csónakból. A társaság bőrig ázva ért be a *Vendéghotélba*. A másnap diszvacsera után — a *Polgári Lövéházban*, a mai *Lövölde-téren* tartották — a Költő harmadnap utazott el Pestről.

Vaspályai indóház, séta a Dunakorzón, Apponyi Albert gróf titkár ur

Wagner másodszer 1875. március 6-án érkezett Pestre a *Vaspálya* Indóházán *Pozsony* felől, a mai *Nyugati Pályaudvaron*. Apósa, *Liszt Ferenc* Pestről *Fárkány* elébe utazott. A költő második feleségével *Liszt Ferenc* lá-

Kornél, *Gobbi* Alajos zenetanár, valamint *Táborcsky* Lajos zeneműkereskedő fogadták a költőt, *Liszt Ferencet* és *Liszt Cosimát*. Azonnal a Hungária szállodába hajtottak, hol *Wag-*

A kurva meg nem ertes bunkója dorongolta.
A következő napok kéjkocsikázásokkal teltek el a vadromántos *Zugligetbe* és a csónakázások is napirenden voltak a még romantikusabb *Margitszigetre*. A költő egy langyos ju-

ból. A társaság bőrig ázva ért be a Vendégfogadóba. A másnapi diszvacsera után — a *Polgári Lövékházban*, a mai Lövéde-téren tartották — a Költő harmadnap utazott el Pestről.

Vaspályai indóház, séta a Dunakorzón, Apponyi Albert gróf titkár ur

Wagner másodszer 1875 március 6-án érkezett Pestre a *Vaspálya* Indóházán Pozsony felől, a mai Nyugati Pályaudvaron. Apósa, *Liszt* Ferenc Pestről Fárkányig elébe utazott. A költő második feleségével, *Liszt* Ferenc leányával, *Cosimával* érkezett meg. A Dunakorzó ekkorra már kiépült, már állott a mai új Palotásor, a partot már kő tartotta s a járda földszurokból, uj módi „Asphalt“-ból készült.

A költőt a *Pesti Wagner Egylet* fogadta. Ez az új Hungária szállodában 1872 február 25-én alakult meg, elnöke *Mihalovics* Ödön, a Zeneakadémia későbbi főigazgatója, jegyzője *Mende* János „zenei újdondász“, a *Magyar Ujság* munkatársa lett. A titkár egy magas, szálás növésű fiatalember, *Jászberény* képviselője: *Apponyi* Albert gróf volt. Ők és idősb *Abrányi*

Kornél, *Gobbi* Alajos zenetanár, valamint *Tó-borszky* Lajos zeneműkereskedő fogadták a költőt, *Liszt* Ferencet és *Liszt* Cosimát. Azonnal a Hungária szállodába hajtottak, hol *Wagnerék* a Dunára néző elsőemeletes lakosztályban szállottak meg.

Az újdondászok megírták, hogy *Wagner* ur franciás bársonyzubonyban és franciás bársonybarettel fején dirigált a próbákon, *délben nagy sétát tett a koratavaszi Dunakorzón*, kisebb termetű mint *Liszt* Ferenc, 66 éves, legutóbbi pesti tartózkodása óta erősen megöszült, arevonásai még markánsabbak lettek.

A nagy zenekari hangverseny március 10-én zajlott le az új Vigadóban. Elsőnek *Liszt* Ferenc vezényelte nagy Cantate-ját, a *Strassburgi Harangok*-at, a szótól *Láng* ur, a Nem-

zeti Színház baritonosa énekelte. Utánna *Liszt* eljátszotta *Beethoven* „Es-dur“ zongorahangversenyét, majd a *Siegfried*, az *Istenek Alkonya* és a *Walkürök* egy-egy részlete következett. A siker rendkívüli volt, *Mihalovics* Ödön magyar szalagos koszorút adott át a költőnek, ki harmadnap, március 12-én utazott el Pestről.

Wagner nyolcadévre meghalt Velencében, a Canal Grande-n levő *Palazzo Vendramin-Callebergi*-ben, 1883 február 28-án. *Reviczky* Gyula, a *Kammon* kávéházban elégiát írt a zeneköltő halálára.

... zengő álmaid

Beharangozzák a Föld határait,

S ahová utja nincs, csak Égi Lángnak:

Te odaszállsz, Beethoven és Goethe várnak.

Fréjja fejedre friss koszorút fon,

S Walhalle virányin Amrita vár ...

Az emléktábla — *Hikisch* Rezső alkotása — az idők, helyek és politikák felett álló művészetben, *Liszt* és *Apponyi* magyar zenetörténeti emlékein, pesti helyi színeken kívül azt is megörökíti, hogy a régi Pest nemes magyar zenei műveltsége idestova száz esztendeje, 1842-ben már felfigyelt a méltatlanul küzködő lángeszű zeneköltőre és 1863-ban kenyeret adott neki és 1875-ben *Bayreuth* megalapításához is hozzásegítette.

Régi pesti Vendégfogadóink Szálái már a 18. század vége óta a nemes nagy Zene Muzeáinak tanyahelyei voltak. A Hungária Vendégfogadó a rég eltűnt *Hét Választófejedelmek*, az *István Nádorispán*, a *Magyar Király* és a *Mátyás Király* Vendégfogadók magyar vendégfogadós hagyományainak őre. A régi Pest az 1840-es évek óta költők és muzikusok vendéglátója. *Wagner* neve ott áll abban a sorban, melyben a Pest-Budát meglátogató *Vieuxtemps*, *Andersen*, *Berlioz*, *Dumas Pére*, *Massenet* és *Brahms* nevei fényeskednek. Az érdemes Pesti Magyar Vendégfogadós Céhhez tartozó, „a Hungáriához“ cégereszt magyar Vendégfogadó ott a gyönyörű pesti Feldunasoron jeles dolgot művel, hogy emléket állít az őszbeasarodott nagy *Muzikusnak*, *Liszt* Ferencnek, *Apponyi* Albert grófnak és a magyar vendégfogadóságnak.

Bevilaqua Borsody Béla dr